

Přechod státu z mírového na válečný stav

Tento článek vznikl jako reakce na názory části bohužel i odborné veřejnosti, které se dají parafrázovat slovy: „Co nám to tu povídáte, vždyť máme profesionální armádu a ministr obrany [Jaroslav Tvrdík – poznámka autorů] řekl, že mobilizace nebude.“ Cílem příspěvku je uvést do souvislostí některá ustanovení z vybraných bezpečnostních dokumentů.

K přechodu státu z mírového stavu do stavu ohrožení státu a válečného stavu je vytvořen systém mobilizace. Vojenská strategie ČR v čl. 32 stanovuje, že: „Válečná struktura mobilizovaných ozbrojených sil nepřesáhne navýšení o 1,2 násobek mírových počtů. ...“.

1. Mobilizace

Systém mobilizace je účelový systém k zajištění realizace procesů spojených s mobilizací. Mobilizace je činnost zabezpečující přípravu na válku nebo na jiné případy ohrožení pomocí shromáždění a organizování prostředků státu. Ozbrojené síly nebo jejich část jsou uvedeny do stavu pohotovosti pro případ války nebo jiného ohrožení státu. Obsahem mobilizace je soustřeďování osob, zásob a materiálu pro aktivní vojenskou službu.

Jde tedy o činnost zabezpečující uvedení lidského a hospodářského potenciálu do stavu pohotovosti k zabezpečení uchování základních funkcí státu, potřeb ozbrojených sil a obyvatelstva za stavu ohrožení státu a za válečného stavu. Již v míru se v zájmu zabezpečení obrany státu připravuje systém mobilizace ozbrojených sil a hospodářské mobilizace.

Systém hospodářské mobilizace zajišťuje organizační, materiální, personální a další opatření, kterými ústřední správní úřad zabezpečuje mobilizační dodávky pro potřeby ozbrojených sil a ozbrojených bezpečnostních sborů za stavu ohrožení státu a válečného stavu.

Systém mobilizace ozbrojených sil zajišťuje organizační, materiální, personální a další opatření, kterými ústřední správní úřad zabezpečuje doplnění ozbrojených sil osobami a věcnými prostředky. Jde tedy o organizované hromadné povolání vojáků mimo činnou službu k mimořádné službě, doplnění početních stavů sil vojenských útvarů na válečné počty a v materiální oblasti doplnění majetku a zabezpečení služeb.

Systém mobilizace ozbrojených sil je vytvářen k naplnění schopnosti organizovaně přejít z mírového na válečný stav. Tato schopnost je naplněna realizací především následujících procesů:

- reálným plánováním činností potřebných pro mobilizační rozvinutí,
- aktualizací zpracovaných plánů,
- procvičením zplánovaných činností,
- přípravou funkcionářů a štábů k realizaci zplánovaných činností a výkonu válečných funkcí,
- všeestranným zabezpečením mobilizace.

Struktura ozbrojených sil je tvořena ústředním správním úřadem (Ministerstvem obrany) jehož součástí je i Generální štáb Armády ČR, operačně taktickými stupni velení: velitelstvím společných sil (VeSpS) a velitelstvím sil podpory a výcviku (VeSPodV), svazky, útvary a zaří-

zeními. Základním výkonným prvkem pro provedení mobilizačního rozvinutí ozbrojených sil je vojenský útvar nebo zařízení.

Mobilizační rozvinování ozbrojených sil je postaveno na **principu branné povinnosti občanů ČR**. Branná povinnost je povinností všech občanů České republiky (bez rozdílu pohlaví) plnit úkoly ozbrojených sil. Zahrnuje především povinnost občana podrobit se odvodnímu řízení a konat vojenskou činnou službu. Brannou povinnost občan plní dnem následujícím po dni, kdy dovršil 18 let do 60 let věku za stavu ohrožení státu nebo za válečného stavu. Po provedené reformě Armády ČR v míru občané plní brannou povinnost pouze dobrovolně.

Dobrovolně občan přebírá brannou povinnost, pokud požádá o povolání do služebního poměru vojáka z povolání. Tato žádost se podává písemně na teritoriálně příslušné krajské vojenské velitelství. Na základě zjištění zdravotního stavu a schopnosti občana vykonávat vojenskou činnou službu vydá ředitel krajského vojenského velitelství rozhodnutí, které se považuje za rozhodnutí vydané v odvodním řízení.

Občan může taktéž písemně požádat u teritoriálně příslušného krajského vojenského velitelství o zařazení do aktivní zálohy. Jestliže není momentální potřeba ozbrojených sil o vojáky v aktivní záloze naplněna a občan je zdravotně způsobilý, uzavře dohodu o zařazení do aktivní zálohy.

2. Doplňování ozbrojených sil osobami

Pro potřeby doplňování ozbrojených sil osobami se vytváří záloha ozbrojených sil, která se skládá z povinné zálohy a aktivní zálohy.

2.1 Aktivní záloha ozbrojených sil

Aktivní záloha je součástí zálohy ozbrojených ČR. Tato záloha se využívá především pro doplňování ozbrojených sil ČR za stavu ohrožení státu, za válečného stavu, ale i při vzniku ohrožení nevojenského charakteru. Zálohy mohou použít k záchranným pracím při pohromách nebo při jiných závažných situacích ohrožujících životy a zdraví osob, značné majetkové hodnoty nebo životní prostředí v duchu zákonů.

Aktivní záloha (AZ) vznikla na základě potřeb Armády ČR a na základě zájmu vojáků v záloze o zařazení do jejich jednotek. Zájemci o službu v aktivní záloze se mohou obrátit na krajská vojenská velitelství (KVV), které jsou místně příslušné jejich trvalému pobytu.

Hlavními sledovanými cíli pro vytvoření aktivní zálohy je vytvořit kvalitní zálohu ozbrojených sil ČR připravovanou v době míru pro použití za stavu ohrožení státu a válečného stavu, vytvořit jednotky k řešení krizových situací na teritoriu krajů, zejména k pomoci při živelních pohromách, ekologických a průmyslových haváriích, zabezpečit civilní kontrolu uvnitř AČR po zrušení základní služby a využít zájem občanů a bývalých příslušníků AČR – vojáků v základní nebo náhradní službě a vojáků z povolání (VZP) – aktivně se zapojit do činnosti AČR.

Podmínky pro zařazení občana do aktivní zálohy jsou: zdravotní způsobilost žadatele a jeho trestní bezúhonnost, potřeba ozbrojených sil, uzavření dohody mezi žadatelem a krajským vojenským velitelstvím. Dohodu o zařazení do aktivní zálohy uzavírá s žadatelem příslušné KVV na dobu tří let. Dohodu lze uzavírat opakovaně.

Dobrovolné převzetí výkonu branné povinnosti zaniká uplynutím doby, na kterou byla dohoda uzavřena, a není-li zájem dohodu obnovit jak ze strany vojáka v aktivní záloze, tak

příslušného KVV. Zánik je právoplatný dnem dodání písemného odstoupení vojáka od dohody o zařazení do aktivní zálohy příslušnému KVV nebo dnem dodání písemného odstoupení od dohody příslušným KVV vojákoví v aktivní záloze. V případě, že je voják na vojenském cvičení, může od dohody odstoupit dnem následujícím po dni skončení vojenského cvičení.

2.2 Povinná záloha

Povinná záloha je součástí zálohy ozbrojených sil ČR. Tato záloha se využívá především pro doplnování ozbrojených sil ČR za stavu ohrožení státu a za válečného stavu.

Povinnou zálohu tvoří vojáci:

- vyřazení z aktivní zálohy, pokud podléhají branné povinnosti,
- vojáci z povolání, kterým zanikl služební poměr, pokud podléhají branné povinnosti,
- vojáci, kteří byli odvedeni za stavu ohrožení státu nebo za válečného stavu, před povoláním k výkonu mimořádné služby a vojáci propuštění z výkonu mimořádné služby, pokud podléhají branné povinnosti.

Hlavním sledovaným cílem pro vytvoření povinné zálohy je vytvoření početné zálohy ozbrojených sil schopné připravit se k plnění úkolů ozbrojených sil a za stavu ohrožení státu a válečného stavu umožnit občanům splnění povinnosti a práva podílet se na zajištění bezpečnosti ČR a zajistit civilní kontrolu ozbrojených sil ČR.

2.3 Příprava záloh

K plnění úkolů ozbrojených sil se zálohy připravují formou cvičení. V míru jsou prováděna **vojenská cvičení a výjimečná vojenská cvičení**. Příprava záloh je pravidelně prováděna u aktivních záloh, ale i povinné zálohy mohou provádět výcvik.

Vojenské cvičení je přípravou **vojáka v aktivní záloze** k plnění úkolů ozbrojených sil. Voják v aktivní záloze – bez vykonané základní nebo náhradní služby – vykoná v prvním roce trvání dohody vojenské cvičení v délce do osmi týdnů v kalendářním roce. V dalších letech trvání dohody vykoná vojenské cvičení v délce do tří týdnů v kalendářním roce. Voják v aktivní záloze – s vykonanou základní nebo náhradní službou – absolvuje vojenské cvičení v délce do tří týdnů v každém kalendářním roce trvání dohody. Termíny vojenských cvičení jsou plánovány a voják v aktivní záloze je s nimi seznamován na začátku kalendářního roku. Celková délka cvičení není absolvována v jednom časovém úseku, ale je obvykle rozdělena do několika částí.

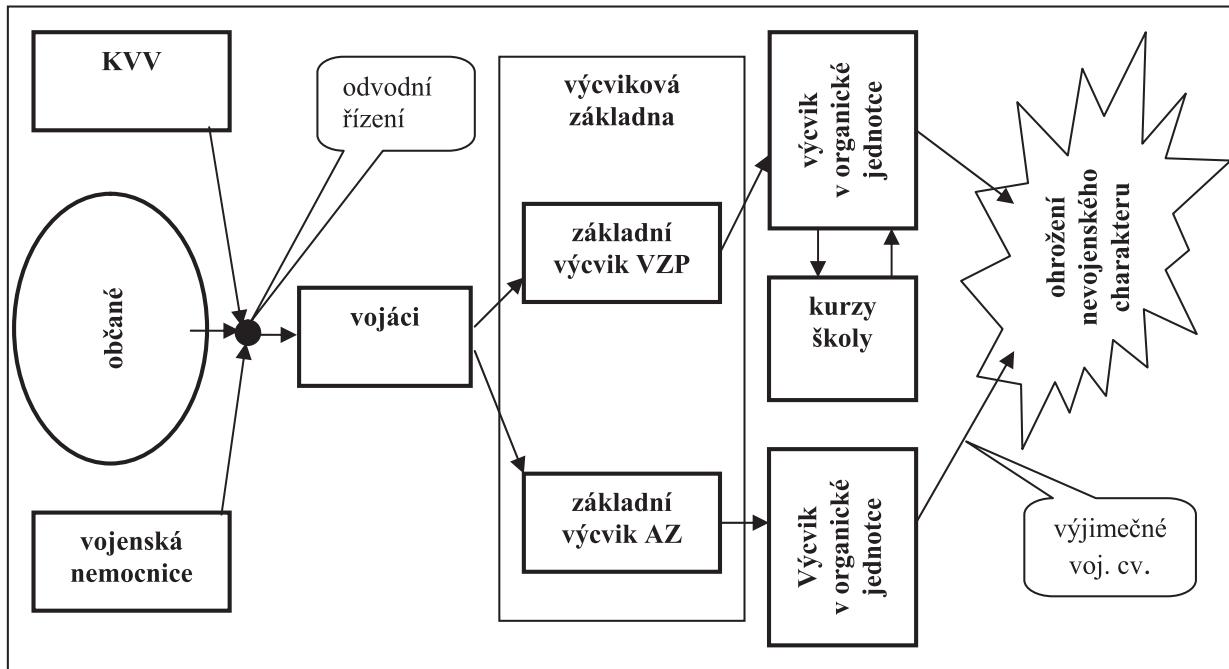
Voják v povinné záloze může na základě své písemné žádosti podané příslušnému krajskému vojenskému velitelství vykonat vojenské cvičení v délce do deseti týdnů v kalendářním roce.

Voják v aktivní záloze může být neplánovaně povolán na **výjimečné vojenské cvičení** vyžadují-li to záchranné práce při živelních pohromách nebo při jiných závažných situacích ohrožujících životy, zdraví, životní prostředí nebo značné majetkové hodnoty pokud takové nařízení vydá vláda ČR. Jeho délka je do čtrnácti dní v kalendářním roce.

Voják v povinné záloze může za stejných podmínek vykonat **výjimečné vojenské cvičení** v délce do čtrnácti dní v kalendářním roce pokud o jeho vykonání písemně požádá příslušné krajské vojenské velitelství.

Při krizích nevojenského charakteru mohou být v rámci integrovaného záchranného systému (IZS) nasazeny jednotky, útvary nebo úkolová uskupení (ÚU) AČR. Na řešení těchto úkolů se

podílejí především záchranné prapory, ale mohou být nasazeny i jednotky profesionální armády, případně jednotky aktivních záloh povolaných na výjimečné vojenské cvičení. Viz obr. 1.

Obr. 1: Schéma přípravy a možného použití AČR

2.4 Odvodní řízení

Prvním úkonem k naplnění branné povinnosti, jako povinnosti občana, je jeho podrobení se **odvodnímu řízení** za stavu ohrožení státu nebo za válečného stavu.

Vláda stanoví nařízením počty občanů povinných podrobit se odvodnímu řízení podle ročníku jejich narození nebo podle jejich odborné kvalifikace podle potřeby ozbrojených sil.

Občan vyplní dotazník zasláný mu příslušným krajským vojenským velitelstvím, vyžádá jeho doplnění registrujícím lékařem, a s jednou fotografií o rozměrech 35 x 45 mm, odpovídající jeho současné podobě, a nejpozději do třiceti dnů ode dne jeho dodání jej vrátí.

Krajské vojenské velitelství na základě nařízení vlády občany zapíše k odvodnímu řízení podle údajů získaných z evidence obyvatel, které mu poskytne Ministerstvo vnitra (MV) z informačního systému.

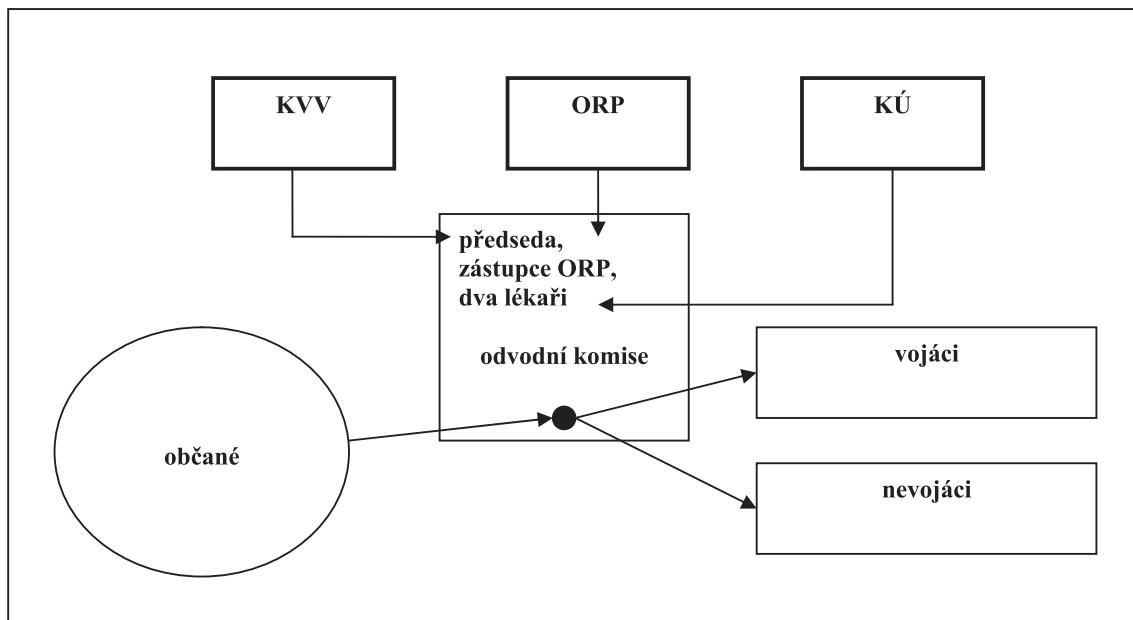
V odvodním řízení **se rozhoduje o schopnosti** nebo **o neschopnosti** občana vykonávat vojenskou činnou službu na základě zjištění zdravotního stavu. K provedení odvodního řízení krajské vojenské velitelství zřídí čtyřčlenné odvodní komise. Předsedou je ředitel krajského vojenského velitelství nebo jím určený zástupce, členy jsou zástupce obecního úřadu obce s rozšířenou působností (ORP), určený starostou, a dva civilní lékaři. Odvodní komise se ustavují nejpozději do deseti dnů ode dne účinnosti vyhlášení stavu ohrožení státu nebo válečného stavu a zahajují svoji činnost nejpozději do dvou měsíců po jejich ustavení. Viz obr. č. 2.

2.5 Povinnosti obecních a krajských úřadů

K provádění odvodů, podle požadavků ředitele krajského vojenského velitelství, obecní úřad obce s rozšířenou působností zajistí zástupce obce jako člena odvodní komise, místnosti

k provedení odvodů a jejich vybavení, údržbu a technický provoz. Zároveň proplácí veškeré náklady s tím spojené.

Krajský úřad (KÚ) zajistí dva civilní lékaře jako členy odvodní komise a ostatní zdravotnické pracovníky a materiální zabezpečení lékařských prohlídek. Proplácí náklady s tím spojené, dále proplácí náklady spojené s vyplňováním zdravotní části dotazníku registrujícím lékařem a jeho vyhodnocením lékařem odvodní komise.

Obr. 2: Schéma odvodního řízení

Zdravotnická zařízení jsou povinna na vyžádání lékařů odvodních komisí, přezkumných komisí a vyšších přezkumných komisí pro potřebu posuzování zdravotní způsobilosti občanů k výkonu vojenské činné služby, provádět lékařské prohlídky a odborná vyšetření, vydávat lékařské nálezy, posudky a podávat zprávy o průběhu jejich nemocí a pořizovat výpisu ze zdravotní dokumentace.

3. Doplňení majetku a zabezpečení služeb

Doplňení majetku (výzbroje, techniky a materiálu) a zabezpečení služeb pro mobilizačně rozvinované ozbrojené síly Ministerstvo obrany provede z vlastních zdrojů a ze zdrojů civilního sektoru. Vybrané druhy techniky a výzbroje jsou v minimálním množství uloženy ve vojenských skladech, případně jsou skladovány smluvně na komerčním základě u civilních organizací nebo ve státních hmotných rezervách.

Další potřebný majetek se bude zabezpečovat z civilního sektoru jako nezbytné mobilizační dodávky nebo jako věcné prostředky.

V rámci hospodářských opatření pro krizové stavu budou zajištěny nezbytné dodávky v systému nouzového hospodářství, mobilizační dodávky v systému hospodářské mobilizace a odběru materiálu ze státních hmotných rezerv. Předmětem mobilizačních dodávek jsou zejména výrobky, práce a služby dodávané pro zabezpečení ozbrojených sil, které jsou na trhu běžně nedostupné. Touto formou se bude řešit doplnění potřebné vojenské techniky, výzbroje a materiálu, ale také dodávky služeb (např. v oblasti telekomunikací, zdravotnictví a dopravy). Objednatelem dodávek bude Ministerstvo obrany.

3.1 Doplnění věcnými prostředky

Při vyčerpání možností rezortu obrany se využijí pro potřeby doplnění ozbrojených sil majetkem a službami věcné prostředky. **Věcnými prostředky** jsou movité a nemovité věci ve vlastnictví státu, územních samosprávných celků, právnických osob a fyzických osob nebo jimi poskytované služby, které lze využít v zájmu zajišťování obrany státu.

V mírovém stavu jsou v rezortu MO prováděny kalkulace, porovnání, vyhodnocování a zpracování souhrnných požadavků. Na základě analýzy potřeby, monitoringu vybraných registrů ústředních správních úřadů a územních samosprávných celků, je prováděna celková bilance možností zabezpečení. Výstupním dokumentem je „Plán věcných prostředků“.

K zabezpečení procesu zpracování dílčích plánů obrany územních samosprávných celků jsou poskytovány údaje o potencionálních požadavcích ozbrojených sil ČR ve formě „Bilance věcných prostředků“. K poskytnutí těchto údajů se využívají informační systémy pro plánování obrany státu. Územní samosprávné celky v rámci svého plánovacího procesu provedou kalkulace a bilance, jejímž výsledkem je rozdělení zdrojů pro zabezpečení požadavků všech krizových stavů. Zásadou pro toto rozdělení je rovnoměrnost v rámci teritoria. Vedou soubornou evidenci o určených věcných prostředcích a jejich vlastnících. Na základě těchto požadavků správní úřady vedou evidenci o věcných prostředcích, provádí výběry a určení věcných prostředků.

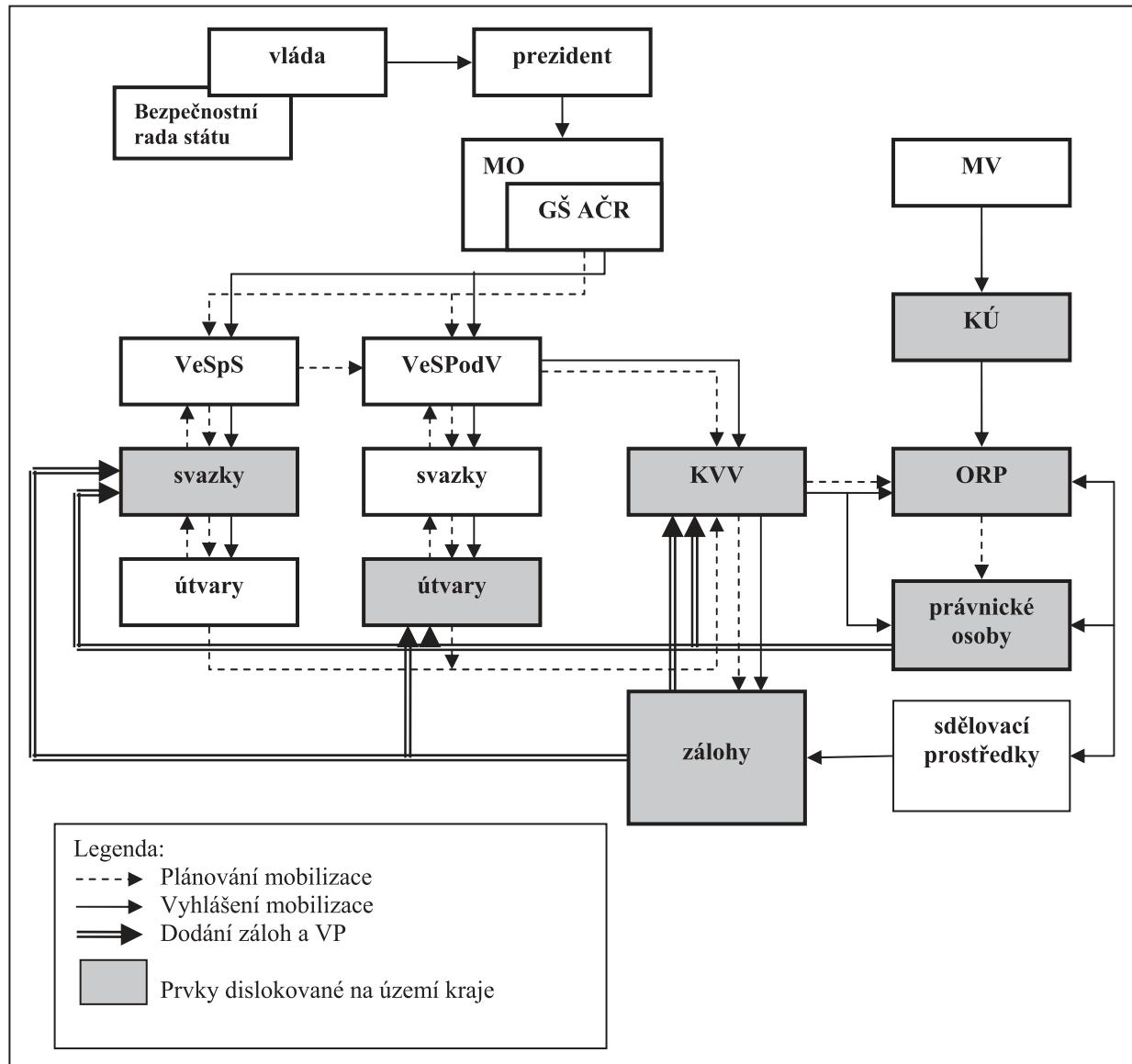
V míru se věcné prostředky nezajišťují ani nepovolávají. Po identifikaci hrozby, po vyhlášení opatření v rámci státu a ozbrojených sil ČR budou ze strany součástí ozbrojených sil ČR upřesněny požadavky na doplnění věcnými prostředky. Konkrétní požadavky rezortu MO budou uplatněny za stavu ohrožení státu nebo válečného stavu cestou územně správních celků. Ze strany krajských vojenských velitelství dojde k navázání úzké součinnosti s příslušnými obecními úřady obcí s rozšířenou působností (OÚ ORP) a předání návrhů na určení věcných prostředků již ve formě vyplněného dodávacího příkazu. Ze strany OÚ ORP budou vydány dodávací příkazy držitelům věcných prostředků. Rozhodnutím obecního úřadu obce s rozšířenou působností formou dodávacího příkazu se věc movitá nebo nemovitá nebo služba stává věcným prostředkem pro zajišťování obrany státu. Vlastní dodání věcných prostředků bude realizováno v průběhu stavu ohrožení státu a válečného stavu cestou OÚ ORP. Věcné prostředky převezmou krajská vojenská velitelství v součinnosti s útvary pro které budou věcné prostředky předurčeny.

4. Mobilizační přípravy

V období zhoršování mezinárodní bezpečnostní situace, která by mohla přerušit v rozsáhlý ozbrojený konflikt, budou prvky bezpečnostního systému přijímat adekvátní opatření k zajištění bezpečnosti ČR. V těchto opatřeních se stanoví úkoly ústavním institucím, ústředním správním úřadům, ozbrojeným silám a ostatním subjektům podílejících se na přípravě k obraně státu. V rámci těchto opatření bude mimojiné **zahájena akvizice** potřebné výzbroje, techniky a materiálu. Tato akvizice bude prováděna různými formami i formou nezbytných a mobilizačních dodávek. K jejich zajištění bude přijímán upravený státní rozpočet a aktivovány hospodářské zdroje.

V rámci rezortu Ministerstva obrany budou v rámci přijatých opatření **upřesněny případně přeplánovány činnosti** potřebné pro mobilizační rozvinování ozbrojených sil. V rámci

plánování mobilizace budou upřesněny požadavky na doplnění zálohami. Tyto požadavky budou uplatněny u příslušného krajského vojenského velitelství. Souběžně budou upřesněny požadavky na doplnění věcnými prostředky, které budou cestou KVV uplatněny u obecních úřadů obcí s rozšířenou působností.

Obr. 3: Schéma přípravy a provedení mobilizace

Zintenzivní se příprava funkcionářů a štábů k realizaci zplánovaných činností a budou se procvičovat zplánované činnosti včetně přípravy na vedení bojových a odborných činností. Tato příprava se zintenzivní jak u vojáků v činné službě, tak u zálohy ozbrojených sil. Vojáci v záloze budou předběžně vyrozumívání o svém předurčení k vojenským útvarym.

Při dalším zhoršování mezinárodní bezpečnostní situace bude parlamentem na návrh vlády vyhlášen stav ohrožení státu nebo válečný stav. Prezident republiky nařídí provedení mobilizace ozbrojených sil. Mobilizace ozbrojených sil je částečná, nebo všeobecná. Částečnou mobilizaci ozbrojených sil prezident nařídí za stavu ohrožení státu, všeobecnou mobilizaci nařídí za válečného stavu. Částečná mobilizace ozbrojených sil se vztahuje na část vojáků v záloze, anebo na část státního území ČR. Všeobecná mobilizace se vztahuje na celé území ČR a na všechny vojáky v záloze. Mobilizaci ozbrojených sil prezident nařizuje a zrušuje na

návrh vlády mobilizační výzvou prostřednictvím hromadných sdělovacích prostředků. Řízení všech procesů provádí Generální štáb Armády ČR. Vyrozmění o mobilizaci ozbrojených sil a její řízení se bude provádět po linii velitelské podřízenosti. Vzhledem k povaze mobilizačních procesů a nezbytných součinnostních vazeb bude zajištěno zdvojené vyrozumívání. Krajská vojenská velitelství zabezpečí vylepení veřejné vyhlášky o mobilizaci ozbrojených sil a zajistí doručení povolávacích rozkazů předurčeným vojákům v záloze a dodávacích příkazů pro držitele věcných prostředků.

Zálohy a věcné prostředky budou doplňovány přednostně teritoriálně. Při vyhlášení mobilizace dotčené útvary a zařízení změní dočasně na základě zpracovaných plánů svou strukturu tak, aby zajistily organizované a plynulé přijetí vojáků v záloze do mimořádné služby a převzetí věcných prostředků od dodavatelů a splnily všechna opatření k rozvinutí na válečnou organizaci. Viz obr. 3 na předcházející straně.

Závěr

Pro přechod z mírového stavu do stavu ohrožení státu a válečného stavu jsou definovány procesy a k jejich naplnění je vytvořen systém jehož struktura je tvořena a přizpůsobena tak, aby svým chováním zabezpečila realizaci požadovaných procesů.

Systém je flexibilní a vytváří možnost adekvátní reakce na definované bezpečnostní hrozby a poznaná bezpečnostní rizika. S narůstajícími bezpečnostními riziky systém umožňuje přejít od plánování a přípravy na realizaci jednotlivých opatření až po realizaci všeobecné mobilizace ozbrojených sil. V každém okamžiku naplňování daných procesů systém umožňuje reagovat na vývoj bezpečnostní situace, přerušit plněná opatření a přejít reverzním způsobem až do mírového stavu (v případě mobilizace provést demobilizaci).

Systém zabezpečuje schopnost rozvíjení ozbrojených sil ČR na strukturu umožňující adekvátní reakci na bezpečnostní hrozby a plnění úkolů k prosazení zájmů ČR.

Poznámka:

V článku autoři vycházeli z všeobecně dostupných materiálů, proto je celý systém popsán pouze schematicky.

Použitá literatura:

- NĚMEC, I., ŽILÍNEK, M., JURENKA, M., FRIMMER, J. *Občanské rezervy* [dílčí studie], Brno, UO, 2006, 23 s.
VEJMELKA, O., at al. *Vojenský výkladový slovník vybraných operačních pojmu*, Vyškov, 2005, 360 s.
Koncepce výstavby profesionální AČR a mobilizace OS ČR, Praha, MO ČR, 2002, 64 s.
Koncepce výstavby profesionální AČR a mobilizace OS ČR přepracovaná na změněný zdrojový rámec, Praha, MO ČR, 2003, 40 s.
Reforma ozbrojených sil ČR, Praha, MO ČR, 2001, 94 s.
Ústavní zákon č. 110/1998 Sb., o bezpečnosti České republiky, ve znění Ústavního zákona č. 300/2000 Sb.
Zákon č. 219/1999 Sb., o ozbrojených silách České republiky, ve znění pozdějších předpisů.
Zákon č. 222/1999 Sb., o zajišťování obrany České republiky, ve znění pozdějších předpisů.
Zákon č. 585/2004 Sb., o branné povinnosti a jejím zajišťování (branný zákon), ve znění pozdějších předpisů.